

**ЕКОЛОГІЧНА СТРАТЕГІЯ КАЙДЗЕН ЯК ЕФЕКТИВНИЙ
ІНСТРУМЕНТ ЗНИЖЕННЯ ВПЛИВУ ПІДПРИЄМСТВА НА
НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ**

Нічітайлова Н.С.

У статті проаналізовані проблеми поєднання інструментів екологічно чистого виробництва та систем екологічного менеджменту. В статті розглянуто можливість використання екологічної стратегії кайдзен в управлінні природокористуванням, як ефективного інструменту екологізації підприємництва та залучення вітчизняних і зарубіжних інвестицій у сферу науки і виробництва, здатного принести реальний економіко-екологічний та соціальний ефект.

Постановка проблеми. В останні роки в багатьох країнах колишнього Радянського Союзу, у тому числі в Україні, суттєво зріс інтерес до питань менеджменту, керування підприємствами, підвищення якості виготовленої продукції, перетворення організаційних структур компаній та зниження впливу виробництва на природне середовище. Будь-яка виробнича діяльність обов'язково пов'язана з впливом на навколишнє природне середовище. На сьогоднішній день в умовах конкуренції змінюється як технічна, так і організаційна стратегія екологізації підприємства. Інноваційна активність товаровиробників при використанні екологічно чистого виробництва прямо впливає на підвищення конкурентоспроможності екологобезпечних товарів та послуг на вітчизняних і світових ринках. Ефективне освоєння промисловістю передових технологій і їх екологізація (проведення заходів щодо запобігання негативного впливу виробничих процесів на природне середовище, розробка маловідходних технологій або технологічних ланцюгів, що дають на виході мінімум шкідливих викидів, побудова для кожного природного ресурсу чи групи ресурсів свого природно-продуктового сировинного ланцюга, який дозволяє оцінити резерви в кожній його ланці і виявити величезні резерви природних ресурсів, які використовуються нераціонально і т.ін.), здатні вирішити проблему виходу підприємств і виробників на світові екологічні ринки.

Аналіз досліджень і публікацій. На даний момент, країни пострадянського простору практично не мають своїх розробок у галузі поєднання інструментів екологічно чистого виробництва, таких як стратегія кайдзен, та системи екологічного менеджменту. Немає традицій, шкіл, досвіду попередників, немає налагоджених систем менеджменту – екологічного менеджменту. Тому українським керівникам багато чого потрібно освоїти із закордонних методик, щоб вижити та зберегти

конкурентоспроможність, оскільки конкурентна перевага українських підприємств на міжнародному ринку може бути забезпечена тільки високою якістю продукції та низькими витратами. Отже, необхідно переглянути всю організацію виробничого процесу з метою виключення всіх видів втрат і закріплення цілей контролю якості майбутньої продукції на всіх рівнях керування (екологічного менеджменту) і стадіях виробничого циклу.

Безперечною цінністю для сучасної виробничо-господарської діяльності має вивчення кайдзен підходів в управлінні природокористуванням, як головного інструменту впровадження системи екологічно чистого виробництва, накопиченої провідними міжнаціональними і транснаціональними корпораціями. На сьогоднішній день, практично, немає досліджень стратегії кайдзен з урахуванням екологічних складових, крім робіт [1-6].

Мета дослідження. Розглянути та обґрунтувати можливість використання екологічної стратегії кайдзен як ефективного інструменту для впровадження систем екологічно чистого виробництва на підприємствах з метою зниження негативного впливу діяльності підприємств на навколишнє природне середовище.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення реального вирішення екологічних проблем, формування стійкого типу економічного розвитку необхідно оцінити ефективність функціонування економічних структур з екологічних позицій і внести необхідні корективи. В економіці навколишнє середовище розглядається як елемент виробництва, який забезпечує різні послуги. Причому це особливий елемент виробництва, оскільки він забезпечує життєву підтримку системам, які визначають саме існування. Навколишнє середовище забезпечує економіку сировиною, яка трансформується в споживчі товари через виробничі процеси, і енергією, яка сприяє трансформації сировини. В кінцевому результаті і сировина, і енергія повертаються в навколишнє середовище як відходи або як вторинна сировина. Необхідно запобігти надмірному виснаженню цього елемента виробництва (так само як і інших), тобто навколишнє середовище повинно розвиватися таким чином, щоб забезпечити естетичні і життєво важливі послуги людині. Необхідною умовою досягнення політики екологічної безпеки в нових економічних умовах є не тільки ефективне та безперервне забезпечення виробництва матеріалами, трудовими, фінансовими, екологічними, інформаційними ресурсами в потрібній кількості, відповідної якості і за прийнятними цінами. Принципове значення має орієнтація виробничо-господарської діяльності на випуск потрібної ринку екологічно чистої та екологічно безпечної продукції, яка відповідає екологічним стандартам якості самої продукції і екологічним стандартам навколишнього природного середовища, які дотримують в процесі виробництва, реалізації, обміну та споживання.

Важливим напрямом розв'язання цієї проблеми є поєднання інструментів екологічно чистого виробництва та систем екологічного менеджменту і слід розглядати це питання не тільки з боку раціонального

використання ресурсів (у тому числі природних) для подальшого збільшення прибутку, а ще також з боку зниження деформації навколишнього природного середовища.

Системи екологічно чистого виробництва дозволяють краще задовольняти потреби клієнтів, при цьому використовуючи менше ресурсів, на менших площах, з меншою кількістю обладнання, витрачаючи менше людських зусиль, за менший час. Як відзначають експерти, фірми, котрі стали на шлях екологічно чистого виробництва, здатні приблизно вдвічі збільшити продуктивність і прискорити час випуску, в два рази скоротити виробничі площі, в два рази зменшити запаси - практично без фінансових витрат. Часто навіть немає необхідності в покупці нового дорогого устаткування, не треба переходити на нові матеріали і технології і комп'ютеризувати виробництво. Треба лише змінити культуру управління підприємством, систему взаємовідносин між різними рівнями і підрозділами підприємства, систему ціннісної орієнтації співробітників та їх взаємини.

Екологічна стратегія кайдзен повинна здійснюватися у вигляді генеральних комплексних програм дій, які дозволять визначити пріоритетні для підприємства напрямки його розвитку, головні цілі, а також засоби, умови і оптимальний розподіл ресурсів для їх досягнення. Екологічна стратегія кайдзен формулює цілі та основні шляхи їх досягнення, таким чином, що підприємства стають зацікавленими сторонами у вирішенні соціо-еколого-економічних завдань сталого розвитку. Так, екологічна стратегія кайдзен є довгостроковим плановим документом, результатом стратегічного планування, тобто це процес здійснення сукупності систематизованих та взаємопогоджених робіт з визначення довгострокових соціо-еколого-економічних цілей та напрямків діяльності підприємства. У той же час ця стратегія в рамках екологічно чистого виробництва буде складатися з безлічі короткострокових завдань з удосконалення процесу виробництва, з раціонального використання ресурсів та зведення до мінімуму забруднення навколишнього середовища.

Стратегія кайдзен в природокористуванні являє собою новий концептуальний підхід до стратегії кайдзен, вона реально дозволяє продумати і розробити заходи, які мають екологічну цінність і уникнути даремних видів діяльності, а це поліпшить якість товару (роботи, послуги), цінову пропозицію і якість навколишнього природного середовища, а отже, і добробут людей. Досягненню екологічних цілей стратегії кайдзен сприятиме усунення втрат часу, природних ресурсів, зусиль, підвищення якості товарів, зниження витрат на виробництво екологічно чистих товарів і в кінцевому підсумку підвищення ступеня задоволеності споживачів.

Для реалізації перспективних екологічно орієнтованих маркетингових технологій суттєве значення буде мати розвиток і впровадження кайдзен стратегії на підприємстві. У контексті кайдзен, менеджмент володіє двома функціями: підтримка і поліпшення.

Підтримка відноситься до діяльності, спрямованої на дотримання поточних стандартів в області технологій, менеджменту і підтримки цих стандартів шляхом навчання і дисципліни. Кайдзен означає невеликі поліпшення в результаті здійснення зусиль. При розгляді цілей стратегії кайдзен пріоритетними є екологічні напрямки. У процесі встановлення кайдзен стратегії слід постійно працювати зі споживачем, здійснювати, а при необхідності модифікувати місію підприємства, підвищувати авторитет і поліпшувати імідж підприємства, його товарів і послуг, прогнозувати зростання професійного рівня персоналу, передбачати можливості співпраці, глибоко аналізувати рівень ризику, економіко-екологічно оцінювати можливі результати. У практиці процвітаючих західних корпорацій складно визначити той з компонентів внутрішньофірмових структурних реорганізацій, який справляє вирішальний вплив на формування організаційної культури кайдзен управління природокористуванням.

Кайдзен - ключ до справжньої конкурентоспроможності, тому можна сказати, що кайдзен з урахуванням екологічних цілей - ключ до конкурентного успіху - екологізації підприємництва. Інноваційна діяльність, пов'язана з розробкою принципово нових екологічних товарів, продуктів, процесів, техніки, технологій і їх екологізації, здатна вплинути на спосіб життя населення, забезпечити вихід країни на світовий ринок товарів і послуг, що відповідають світовим екологічним стандартам. Поєднання кайдзен та інноваційних підходів є ефективним інструментом залучення вітчизняних і зарубіжних інвестицій у сферу науки і виробництва, і здатне принести реальний економіко-екологічний та соціальний ефект. Інноваційна діяльність в природокористуванні в умовах сучасної економіки відіграє важливу роль у своєчасності і грамотності прийняття економіко-екологічних рішень розвитку підприємства - регіону - держави. Виділяються екологічні інновації в рамках науково-технічних, управлінських, економічних напрямів: перші засновані на нових наукових і технічних рішеннях, другі - на нових організаційних рішеннях, а треті - на нових ефективних економіко-екологічних рішеннях. Інновації можуть мати відношення як до техніки і технології, так і до форм організації виробництва і управління. Всі вони тісно взаємопов'язані і є якісними ступенями у розвитку продуктивних сил, підвищення ефективності виробництва. Кайдзен підхід завершує інноваційний процес і продовжує удосконалення діяльності по раціоналізації використання ресурсів і оптимізації однієї ланки або всього ланцюжка на будь-якому рівні в цілому.

Кайдзен стратегія в природокористуванні повинна розглядатися, у першу чергу, як стратегія, пов'язана з мінімальним вкладенням в удосконалення управлінських, організаційних і конструкторсько-технологічних розробок, яка забезпечує раціональне використання, збереження, відновлення навколишнього природного середовища та покращення якості життя. Цей процес дозволить забезпечити повільно наростаючий прогрес, з урахуванням екологічних складових, тобто

використання екологічно чистих технологій, орієнтування виробництва на еколого-безпечні товари, роботи і послуги, пошуком перспективних ринків збуту, розробкою нових методів екоменеджменту та вдосконаленням організаційно-виробничих структур.

Як концепція стратегії, кайдзен являє собою сукупність науково обґрунтованих уявлень про управління підприємством в умовах конкуруючої економіки. У відповідності з цим в основі організації виробничо-збутової діяльності повинні лежати точне знання, передбачення і врахування вимог ринку. За допомогою екологічно орієнтованої стратегії кайдзен можливо спрямувати підприємства на випуск екологічної високоякісної продукції, впровадити ефективні операціональні інструменти, що дозволяють постійно досягати удосконалення організації і отримувати стратегічну перевагу в умовах ділового середовища, що постійно розвивається.

Екологічно орієнтованою стратегією кайдзен є система заходів щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства шляхом безперервного поліпшення якості, як навколишнього природного середовища, так і вироблених товарів, за допомогою максимального пристосування всієї діяльності до вимог ринку і споживача.

Особливістю підходу екологічно орієнтованого кайдзен є заходи спрямовані на виробничі процеси, які будуть покращувати результати їх діяльності. Підхід, орієнтований на процес, повинен застосовуватися в ході введення різних стратегій кайдзен. Найбільш значними елементами в процесі кайдзен є внесок і залученість в даний процес виробництва і реалізації екологічно чистих товарів (і послуг), вищого керівництва підприємства, державних органів влади та органів місцевого самоврядування. Для досягнення успіху в реалізації процесу кайдзен важливо демонструвати здатність негайно і постійно вживати заходи з охорони і раціонального використання навколишнього природного середовища. Підходи концепції кайдзен завжди плануються і реалізуються з мінімальними ризиками.

За допомогою кайдзен в стислі строки вирішуються кілька завдань: навчання співробітників практиці екологічно чистого виробництва на робочих місцях, розширення їх компетенцій, розробка заходів для досягнення результатів за допомогою інструментів екологічно чистого виробництва в обраній робочій зоні; отримання додаткових фінансових переваг при мінімальних інвестиційних вкладеннях і мінімальних витратах часу; переконання співробітників в ефективності підходів екологічно чистого виробництва на прикладі фактичного покращення зони впливу кайдзен; підвищення ефективності та безпеки робочих місць.

Висновки. Кайдзен підхід в управлінні якістю навколишнього природного середовища та екологізації підприємств передбачає вироблення інтенсивного і одночасно зберігаючого підходу до природокористування і необхідність орієнтації підприємства на кінцеві результати. Кайдзен підхід допомагає швидко помітити явища і процеси, що відхиляються від норми, і зосередитися на постійних зусиллях до

вдосконалення підприємницької діяльності, що сприятиме сталому розвитку соціо-еколого-економічних систем.

В умовах жорсткої конкуренції, які потребують впровадження новітніх технологій, самого досконалого обладнання, кайдзен набуває особливого значення. Адже в кінцевому підсумку всі принципи цієї філософії спрямовані на підвищення продуктивності праці, якості продукції, зниження її собівартості і створення комфортних та безпечних умов роботи.

Література

1. Нічитайлова Н.С. Екологічна свідомість споживачів, як чинник формування вимог до екологічної якості товарів / Н.С. Нічитайлова // Механізм регулювання економіки. – 2010. - № 3 (48) – С. 205-209.
2. Ничитайлова Н.С. Роль концепции кайдзен в совершенствовании экологического менеджмента в регионе / Проблемы регионального и муниципального управления. Сборник докладов международной научной конференции.(апрель 2010 года). Российский государственный гуманитарный университет.- 2010. – С.132-136.
3. Садченко Е.В. Сущность технологии кайдзен управления экологическими конфликтами / Е.В. Садченко, Н.С. Ничитайлова / Экологические конфликты в современной системе природопользования / под ред. д.е.н., проф. С.Н.Бобылева и к.е.н., доц. В.В. Сабадаша. – Сумы: Университетская книга. – 2010. – С. 242-251.
4. Садченко Е.В. Экомаркетинговые стратегии «кайзен» // Механізм регулювання економіки. - № 4 (44). – Т.2. – 2009. – С. 107-114.
5. Садченко Е.В. Экологическая цель стратегии кайзен // Вісник Одеського національного університету. - Т.14. - Випуск 15. Економіка. – 2009. – С.119-130.
6. Садченко Е.В. Маркетинг стратегии «кайзен» для целей экологизации бизнеса // „Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу”: Збірник тез доповідей Третьої міжнародної науково-практичної конференції (1-3 жовтня 2009 року). – Суми: видавничо-виробниче підприємство „Мрія-1” ТОВ, - 2009. – С.188-193.

References

1. Nichitaylova, N.S. (2010). Ekologichna svidomist spozhyvachiv, yak chynnyk formuvannia vymoh do ekologichnoi yakosti tovariv [The environmental awareness of consumers as a factor in the formation of environmental quality requirements for goods]. - Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky - Mechanism of economic regulation,3(48), 205-209[in Ukrainian].
2. Nichitaylova, N.S. (2010). Rol kontseptsyy kaidzen v sovershenstvovanuu ekologicheskoho menedzhmenta v rehyone [The role of the concept of kaizen to improve environmental management in the region]. Problems of regional and municipal management ‘ 10: Sbornyk dokladov mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsyy(aprel 2010) - Proceedings of the international scientific conference. (pp. 132- 136). [in Russian].

3. Sadchenko, E.V., & Nichitailova, N.S. (2010). The essence of kaizen environmental conflict management techniques. Environmental conflicts in modern environmental management system. S.N.Bobileva, V.V. Sabadasha. Sumy.

4. Sadchenko, E.V. (2009). Ekomarketynhovi stratehii «kaizen» [Eco Marketing "kaizen" strategy]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky - Mechanism of regulation of the economy*, 4 (44), 107-114 [in Russian]

5. Sadchenko, O.V. (2009). Ekolohichna tsel stratehii kaizen [Environmental objective of the strategy kaizen]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu - Bulletin of the Odessa National University*, 15, 119-130 [in Russian]

6. Sadchenko, E.V. (2009). Marketynh stratehyi «kaizen» dlia tselei ekolohyzatsyy byznesa [Marketing "kaizen" strategy for the purpose of greening business]. "Marketing of innovations and innovations in marketing" ' 2009: Zbirnyk tez dopovidei Tretoi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (1-3 zhovtnia 2009 roku) - Abstracts of the reports of the Third International Scientific Conference. (pp 199-193). Sumy: vydavnycho-vyrobnyche pidpriemstvo „Mriia-1” TOV [in Russian]

Abstract

Nichitailova N.S.

Environmental kaizen strategy as the effective tool for reducing the impact of production on the environment.

The article analyzes problems of environmental production and environmental management systems combination tools. The article deals with the use environmental strategy Kaizen in environmental management as an effective tool for greening business and attract domestic and foreign investment in science and industry that can bring real economic and environmental and social impact.